

Eduskunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

LAUSUNTO 16.1.2019

Lausunto asiasta: KAA 2/2018 vp Vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettaminen

Kehitysvammaliitto ry kiittää sosiaali- ja terveysvaliokuntaa mahdollisuudesta esittää näkemyksensä kansalaisaloitteesta vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen kilpailuttamisen lopettamisesta.

Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Maassamme on noin 40 000 kehitysvammaista ja noin 65 000 puhevammaista henkilöä. Kehitysvammaliitto edistää kehitys- ja puhevammaisten ihmisten tasa-arvoa ja osallistumista yhteiskunnassa, kehittää palveluja sekä edistää alan tutkimusta. Liitto edustaa 92 jäsenorganisaatiota – kuntayhtymiä, kuntia, seurakuntia, rekisteröityjä yhdistyksiä ja säätiöitä – sekä yksityisiä ihmisiä. Liiton jäsenet tekevät kehitys- ja puhevammatyötä tai toimivat muuten vammaisten henkilöiden hyväksi.

Vammaisjärjestöjen Ei myytävänä kansalaisaloite-työryhmän yhteinen ratkaisuehdotus:

Eduskunnassa on käsitellyssä vammaisten henkilöiden välttämättömän avun ja tuen sosiaalipalveluiden kilpailuttamisen lopettamista koskeva kansalaisaloite. Kansalaisaloitteen allekirjoitti 72.059 kannattajaa. Allekirjoittajien määrä on varsin suuri kaikkien kansalaisaloitteiden joukossa, vaikka se koskee kaikkein haavoittuvammassa asemassa olevia vammaisia henkilöitä, joilla on toistuva läpielämän kestävä erityispalveluiden tarve asumisessa sekä toisen antamassa avussa ja tuessa jokapäiväisessä elämässä suoriutumiseksi. Siten on osoitettavissa, että vammaisten henkilöiden ja heidän läheisten kokemuksia siitä, että hankintalain nojalla järjestetyt välttämättömät vammaispalvelut ei ole toimiva järjestämisen tapa.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus tuli voimaan 10.6.2016 Suomessa. Yleissopimus korostaa itsenäistä elämää ja osallisuutta yhteisössä yhdenvertaisesti muiden tavoin.

YK:n vammaiskomitea on antanut yleiskommentin artiklasta 19 (Eläminen itsenäisesti ja osallistuminen yhteisössä) nro. 5 (CRPD /C/GC/5 v. 2017). Komitea katsoo, että artiklan 19 a) alakohdan nojalla vammaisen henkilön oikeus valita ja päättää miten, missä ja kenen kanssa on keskeinen idea tämän artiklan soveltamisessa. Yksilöllinen oikeus valita ei rajoitu ainoastaan asumisen paikkaan vaan kattaa kaiken vammaisen henkilön asumisen järjestelyt kuten päivittäiset aikataulut ja rutiinit sekä elämisen ja elämän tyylin jokaisena päivänä ja pitkäaikaisesti yksityisessä ja julkisessa toimintaympäristössä. Komitean mukaan artiklan 19 b) alakohdan kotiin annettavat palvelut, asumisen palvelut ja muut yhteiskunnan tukipalvelut mukaan lukien henkilökohtainen apu tulee järjestää joustavasti ja vammaisten henkilöiden yksilöllisten tarpeiden mukaisesti (s. 6-7).

YK:n vammaiskomitea varsin suorasanaisesti toteaa yleiskommentissaan, että sopimusosapuolten ei pidä rajoittaa tai kieltää laissa suorasti tai epäsuorasti kenenkään pääsyä itsenäiseen elämään yhteisössä ja oikeutta valita asuinpaikkaansa tai missä, miten tai kenen kanssa vammaiset henkilöt

asuvat. Osapuolten tulee siinä tapauksessa muuttaa lainsäädäntöä, joka haittaa vammaista henkilöä näiden oikeuksien käyttämisessä (s. 10).

YK:n vammaiskomitea tiivistää artiklan 19 kansallista implementointia siten, että a) osapuolten tulee muuttaa tai korjata lainsäädäntöään, mikäli se ei toteuta vammaisen henkilön oikeutta valita missä ja kenen kanssa sekä miten haluaa elää. Osapuolen pitää myös e) mahdollistaa aineelliset ja prosessuaaliset oikeudet siihen, että vammainen voi elää itsenäisesti yhteisössä. Kansallinen hankintalaki ei puolestaan mahdollista vammaisen henkilön asianosaisasemaa häntä koskevassa olkoonkin kollektiivisessa hankintaprosessissa (s. 17-18).

Perustuslain 6 §:n mukaan on mahdollista toteuttaa positiivisia erityistoimia kuten esimerkiksi vammaisten henkilöiden tosiasiallisen yhdenvertaisuuden mahdollistamiseksi. Erilainen kohtelu on siten sallittua ja kaikki eivät vammaispalveluita tarvitse. Siten vammaispalveluiden järjestäminen on positiivinen erityistoimi haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten itsenäisen elämän ja osallisuuden varmistamiseksi yhdenvertaisesti muiden kanssa. Positiivinen erityiskohtelu koskee myös järjestämisen tapaa, jos se ei vammaiselle henkilölle yksityisten tarpeiden takia sovellu. Perustuslain 22 §:n julkisen vallan on varmistettava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Ennen maakunta- ja sote-uudistuksen voimaansaattamista on mahdollista tehdä myös **nykyiseen voimassa olevaan vammaispalvelulakiin, kehitysvammalakiin ja tulkkauspalveluita koskien seuraavat muutokset**. Tämän lisäksi Kehitysvammaliiton kantana on, että vastaavat muutokset tulee huomioida myös uudessa vammaispalvelulaissa ennen kuin se astuu voimaan.

Esitetään lisäys lakiin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (380/1987):

3 § Vastuu palvelujen ja tukitoimien järjestämisestä

Kunnan on huolehdittava siitä, että vammaisille tarkoitetut palvelut ja tukitoimet järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisina kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Tämän lain mukaisia palveluja ja tukitoimia järjestettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve ja palvelujen sekä tukitoimien jatkuvuus. Vammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä.

Järjestettäessä tämän lain 8 § 2 momentin mukaisia henkilökohtaisen avun ja palveluasumisen palveluja ja tukitoimia Lain sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavusta (733/1992) 4 § 4 kohdan mukaisesti niitä yksityiseltä ostaen, ei palveluita kilpailuteta julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annetun lain (1397/2016) mukaisesti eikä muulla tavoin, vaan ne järjestetään ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain (569/2009) mukaisia palvelusetelitä tai muita asiakasvalinnan menettelyjä käyttäen.

Esitetään lisäys lakiin kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977): Tämän lain 2 §:n mukaisia palveluksia järjestettäessä on otettava huomioon asiakkaan yksilöllinen avun tarve ja palvelujen jatkuvuus. Kehitysvammaisilla henkilöillä on yhdenvertaisesti muiden kanssa mahdollisuus valita asuinpaikkansa sekä se, missä ja kenen kanssa he asuvat, eivätkä he ole velvoitettuja käyttämään tiettyä asuinjärjestelyä. Järjestettäessä tämän lain 2 §:n mukaisia asumisen, yksilöllisen hoidon ja muun huolenpidon palveluksia

Lain sosiaali- ja terveydenhuollon suunnittelusta ja valtionavusta (733/1992) 4 § 4 kohdan mukaisesti niitä yksityiseltä ostaen, ei palveluita kilpailuteta julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista

annetun lain (1397/2016) mukaisesti eikä muulla tavoin, vaan ne järjestetään ensisijaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelusetelistä annetun lain (569/2009) mukaisia palveluseleitä tai muita asiakasvalinnan menettelyjä käyttäen.

Tulkkaukspalveluja ei tule hankkia kilpailutusmenettelyllä. Tulkkaukspalveluiden kokonaistilanteen arviointi tulee tehdä mahdollisimman pian, jolloin voidaan arvioida myös tälle palvelulle sopiva hankintamenettely.

Kehitysvammaliitto on mukana vammaisjärjestöjen Ei myytävänä -kansalaisaloitteen työryhmässä ja tukee sen seuraavaa ehdotusta:

Eduskunta tekee kansalaisaloitteeseen liittyen kannanoton / lausuman, jossa todetaan, että *perustuslain 19 § 1 momentin perusteella vaikeimmin vammaisten ihmisten välttämättömän huolenpidon järjestämiseen liittyvät vammaispalvelut jätetään avoimen kilpailuttamismenettelyn ulkopuolelle. YK:n vammaissopimuksen mukaisesti vammaiset ihmiset on otettava mukaan itseään koskevaan päätöksentekoon, kuten sopimus vammaisten ihmisten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta korostaa.*

Tämän lisäksi Kehitysvammaliitto ehdottaa, että eduskunta tekee kansalaisaloitteeseen liittyen kannanoton / lausuman, jossa todetaan

Eduskunta edellyttää, että valtioneuvosto asettaa laajapohjaisen asiantuntijatyöryhmän selvittämään palvelujen järjestämisen menettelytapoja, jotka turvaavat vammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden toteutumisen ja aidon osallisuuden elämänmittaisen välttämättömän avun ja tuen järjestämisessä; selvittämään nykyisen avoimen kilpailutusmenettelyn vaikutuksia asiakkaisiin, heidän läheisiinsä ja työntekijöiden työolosuhteisiin sekä antaa selvitystyön pohjalta eduskunnalle ehdotukset toimiksi asiakasosallisuuden kehittämiseksi ja lainsäädännön muuttamiseksi.

KEHITYSVAMMALIITTO RY.

Marianna Ohtonen
Toiminnanjohtaja

Susanna Hintsala
Yksikön johtaja